

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-48>

УДК 334.7

БРАУНАГЕЛЬ Андрій

Державний податковий університет

<https://orcid.org/0000-0003-3231-5181>

e-mail: braunage1870@gmail.com

МЕХАНІЗМИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджено сучасний стан соціального підприємництва в Україні, його роль у вирішенні суспільно-економічних проблем та основні виклики, що перешкоджають його розвитку. Проаналізовано ключові проблеми, зокрема відсутність нормативно-правової бази, обмежений доступ до фінансових ресурсів, низьку поінформованість суспільства та складність інтеграції соціальних підприємств у ринкове середовище. Запропоновано стратегічні напрями стимулювання цього сектора, включаючи розробку законодавчих ініціатив, впровадження державних програм підтримки, залучення міжнародного досвіду, створення пільгових фінансових механізмів та розвиток інфраструктури підтримки соціального бізнесу. Особливу увагу приділено питанням популяризації соціального підприємництва та формуванню сприятливого середовища для його розвитку.

Ключові слова: соціальне підприємництво, державна підтримка, фінансові механізми, стратегічні напрями, нормативно-правове регулювання.

BRAUNAGEL Andriy

State Tax University

MECHANISMS AND STRATEGIC DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

The article examines the current state of social entrepreneurship in Ukraine, its role in addressing socio-economic challenges, and the primary obstacles hindering its development. Social enterprises serve as a crucial mechanism for solving pressing societal issues by combining commercial activities with social impact. However, their growth is significantly constrained by the absence of a clear legislative framework, limited financial resources, low public awareness, and difficulties in integrating into the market economy.

A detailed analysis of these challenges is provided, highlighting the lack of regulatory recognition for social enterprises, which limits their access to tax benefits, financial support programs, and government incentives. Additionally, the financial sustainability of social enterprises remains a pressing issue due to the difficulties in securing initial investments, obtaining bank loans, and attracting private investors. The study emphasizes the necessity of introducing new financial mechanisms, including grant programs, preferential lending, social investment funds, and crowdfunding platforms to enhance the financial viability of social businesses.

Another critical aspect covered in the article is the insufficient awareness and understanding of social entrepreneurship among the general public, potential entrepreneurs, and consumers. This factor significantly affects market demand and the scalability of social enterprises. Strategies for overcoming these barriers include the implementation of national information campaigns, the organization of business forums, exhibitions, and educational initiatives to promote social entrepreneurship. Moreover, the introduction of labeling systems for social enterprise products is proposed to help consumers identify goods and services that generate social value.

The article also explores strategic directions for stimulating the development of social entrepreneurship in Ukraine. The recommendations include the development of a comprehensive legislative framework, the creation of tax incentives, the expansion of financial support mechanisms, and the promotion of cross-sectoral collaboration between the government, private sector, and civil society.

In conclusion, the research highlights the need for an integrated approach to fostering social entrepreneurship as a vital instrument for sustainable development.

Keywords: social entrepreneurship, financial mechanisms, legislative framework, government support, strategic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Соціальне підприємництво відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем та сприянні сталому розвитку економіки. В Україні ця сфера знаходиться на етапі становлення, що зумовлює необхідність створення ефективних механізмів підтримки та визначення стратегічних напрямів розвитку. Попри зростаючий інтерес до соціального підприємництва, існує низка перешкод, які уповільнюють його розвиток. Основними проблемами є недостатнє нормативно-правове регулювання, обмежений доступ до фінансових ресурсів, недостатня обізнаність громадськості щодо можливостей соціального підприємництва та слабка взаємодія між державними структурами, бізнесом і громадянським суспільством. Все це зумовлює необхідність розробки та впровадження дієвих механізмів підтримки соціального підприємництва, визначення стратегічних пріоритетів його розвитку та розширення можливостей для соціальних підприємств.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Концепція соціального підприємництва не є новою для України. Останніми роками значна увага з боку представників влади, бізнесу, науковців, експертів та громадських діячів була спрямована на вивчення теоретичних засад і практичного досвіду ведення соціальної підприємницької діяльності. Серед українських дослідників, які активно вивчали проблематику соціального підприємництва, варто відзначити І.Кривов'язюк, Н.Богацьку, В. Гурочкіну, Н. Ружинську, Т.Савченко, О.Ачкасову, А.Свинчук, Л.Валюса та інших.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Попри значний науковий та практичний інтерес до соціального підприємництва, залишається відкритим питання ефективних механізмів його стимулювання та визначення стратегічних напрямів розвитку, що дозволять цій сфері стати повноцінним сектором економіки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз основних механізмів функціонування соціального підприємництва в Україні та визначення стратегічних напрямів його розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Соціальне підприємництво є ефективним інструментом для розв'язання актуальних суспільних проблем шляхом підприємницької діяльності. Головною відмінністю соціального бізнесу від традиційних комерційних структур є його основна мета – досягнення соціального ефекту. Якщо для звичайних компаній соціальна відповідальність є вторинним аспектом їхньої діяльності, то для соціального підприємства позитивний вплив на суспільство є ключовим завданням.

Генеруючи прибуток, соціальні підприємства спрямовують його на розв'язання важливих соціальних проблем. При цьому власники соціальних підприємств не переслідують мету особистого збагачення, а прагнуть максимально примножити суспільну користь [1]. У своїх працях В.В. Гурочкіна [6,7,9] розкрила взаємозв'язок між соціальним капіталом та підприємництвом, підкреслюючи його роль у забезпеченні економічної безпеки, стійкого розвитку бізнесу та формуванні інклюзивного підприємницького середовища. Соціальний капітал як фактор, що сприяє створенню стійких партнерських зв'язків між державним, приватним та громадським секторами, а також знижує транзакційні витрати та підвищує ефективність управління підприємствами. Разом із Г.М. Калач [8] розкрито вплив на економічну безпеку, підкреслюючи, що високий рівень соціального капіталу стабілізує економічну систему, знижує соціальні ризики та забезпечує адаптивність до кризових ситуацій.

Таким чином, соціальний капітал виступає не лише важливим інструментом підтримки підприємницьких ініціатив, а й ключовим чинником формування стійкої економічної моделі, орієнтованої на довгостроковий розвиток та соціальну відповідальність. Завдяки ефективному використанню соціального капіталу, підприємства отримують змогу не лише адаптуватися до динамічних змін ринку, а й сприяти вирішенню гострих соціальних проблем. У цьому контексті особливу роль відіграють **соціальні підприємства**, які спрямовують свою діяльність на підтримку вразливих верств населення, впровадження екологічних ініціатив та розвиток інклюзивного економічного середовища.

Соціальні підприємства зосереджуються на вирішенні проблем у тих секторах економіки, які залишаються поза належною увагою держави через нестачу фінансування, необхідних знань, навичок або через низьку економічну привабливість. У суспільстві зростають очікування щодо соціальної відповідальності бізнесу. Сучасні керівники та власники компаній дедалі більше усвідомлюють важливість інтеграції соціальних цінностей у бізнес-модель, яка має приносити не лише прибуток, а й користь суспільству. Соціальні підприємства прагнуть поєднувати комерційну успішність, екологічну відповідальність та внесок у суспільний добробут. В Україні цей сектор економіки перебуває на стадії становлення, стикаючись із низкою викликів, зокрема відсутністю чіткої законодавчої бази, обмеженими фінансовими ресурсами та недостатньою поінформованістю суспільства. (Рис. 1)

Однією з основних проблем соціального підприємництва є відсутність чіткої правової бази. Запровадження спеціального законодавства, яке визначатиме статус соціальних підприємств, їхні права та обов'язки, дозволить створити сприятливі умови для їхнього функціонування.

Комітет Верховної Ради з податкової політики відхилив перший законопроект «Про соціальні підприємства», ініційований депутатом О. Фельдманом у 2012 році, ще на етапі розгляду. Згодом другий законопроект цього ж депутата, який передбачав внесення змін до статті 154 Податкового кодексу України для підтримки соціальних підприємств, було відкликано ним самим після невдалого розгляду першої ініціативи. Упродовж наступної каденції Верховної Ради питання законодавчого регулювання соціального підприємництва не отримало подальшого розвитку. Однак у 2015 році О. Фельдманом було повторно внесено оновлений законопроект «Про соціальні підприємства», який і досі залишається на розгляді, хоча фактично перебуває у стані застою. [3, с. 44]

Таким чином, нині в Україні немає окремого закону, який би регламентував діяльність соціальних підприємств. Відсутність офіційного визначення цього поняття призводить до невизначеності у правовому полі: підприємства, які фактично працюють у соціальній сфері, змушені функціонувати на загальних засадах. Як наслідок, це ускладнює їхню можливість отримання грантів, державних субсидій або залучення інвесторів, оскільки немає чітких механізмів оцінки їхньої діяльності та соціального ефекту.

Рис. 1. Проблеми соціального підприємництва в Україні

Джерело: складено автором

На нашу думку, для вирішення цієї проблеми необхідно розробити та ухвалити законодавство, яке б визначало соціальне підприємництво як окремий сектор економіки, встановлювало його правовий статус, критерії та форми діяльності. Закон має включати чіткі критерії для ідентифікації соціальних підприємств, що дозволить їм користуватися спеціальними умовами ведення бізнесу, зокрема податковими пільгами та доступом до цільових програм підтримки.

Одним із ефективних механізмів підтримки соціальних підприємств може стати впровадження податкових стимулів. Зниження податкового навантаження або часткове звільнення від податків для підприємств, що реалізують соціально значущі ініціативи, сприятиме фінансовій стабільності та розширенню їхньої діяльності. Такий підхід уже давно успішно використовується у багатьох європейських країнах, де соціальні підприємства мають окремий статус та отримують підтримку від держави.

Крім того, не менш важливою проблемою у такій моделі господарювання є тривалий період окупності проекту, що зумовлено обмеженою прибутковістю. Особливо це відчутно, коли продукція реалізується за цінами, які лише покривають собівартість або навіть є нижчими за неї. Така ситуація ставить під питання ефективність соціального бізнесу, особливо у порівнянні з традиційними підприємствами, які не мають додаткового соціального навантаження. [5]

Фінансова стабільність – це одна з ключових умов успішного функціонування будь-якого бізнесу, проте для соціального підприємництва проблема фінансування є особливо гострою. Оскільки соціальні підприємства поєднують комерційну діяльність із вирішенням суспільних проблем, вони не завжди мають високі прибутки, які могли б забезпечити їхній подальший розвиток. Богацька Н.М. зазначає, що брак стартового капіталу є значною перешкодою для соціальних підприємців. Хоча залучення початкових інвестицій завжди є складним завданням, більшість соціальних підприємців зазначають, що проблема фінансування стає ще гострішою на етапі розширення або зростання підприємства. [2] Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає розвиток грантових програм, запровадження пільгового кредитування, створення соціальних інвестиційних фондів та активне використання краудфандингових платформ. (Табл. 1)

Окрім традиційних фінансових механізмів, значний потенціал має створення соціальних інвестиційних фондів. Такі фонди можуть об'єднувати кошти приватних інвесторів, зацікавлених у підтримці соціальних проєктів, та спрямовувати їх на розвиток бізнесів із високою суспільною цінністю. Державна підтримка у формі податкових стимулів для інвесторів, які вкладають кошти у соціальні підприємства, сприятиме активнішому розвитку цього напрямку. Крім того, співпраця з великим бізнесом у межах програм корпоративної соціальної відповідальності може стати додатковим джерелом фінансування для соціальних підприємств.

Не менш важливим є розвиток альтернативних способів залучення коштів, таких як краудфандингові платформи. Сучасні технології відкривають нові можливості для фінансування соціальних ініціатив шляхом залучення невеликих внесків від широкого кола людей. В Україні такі платформи, як

«Спільнокошт», вже демонструють успіх у зборі коштів для соціально значущих проєктів, проте їхній потенціал ще далеко не повністю реалізований. [4]. На нашу думку, підвищення рівня обізнаності підприємців про можливості краудфандингу та стимулювання громадян до активнішої участі у фінансуванні соціальних проєктів може значно розширити фінансові горизонти соціального підприємництва.

Таблиця 1

Фінансові виклики та механізми розвитку соціального підприємництва в Україні

Проблема	Опис	Механізми та стратегії розвитку
Обмежений доступ до фінансування	Соціальні підприємства стикаються з труднощами у залученні коштів через відсутність державних субсидій, складність отримання кредитів та недостатню зацікавленість інвесторів.	Розвиток грантової підтримки: залучення міжнародних донорів та впровадження державних програм співфінансування.
Відсутність пільгового кредитування	Банки неохоче видають кредити соціальним підприємствам через їхню низьку прибутковість.	Запровадження пільгових кредитів: створення програм із низькими відсотковими ставками або державними гарантіями.
Недостатній рівень приватних інвестицій	Інвестори не завжди зацікавлені вкладати кошти у соціальні підприємства через відсутність фінансових стимулів.	Соціальні інвестиційні фонди: залучення приватних інвесторів та запровадження податкових стимулів для тих, хто фінансує соціальні підприємства.
Низький рівень використання альтернативних методів фінансування	Соціальні підприємства недостатньо використовують краудфандинг та інші інноваційні фінансові інструменти.	Розвиток краудфандингових платформ: популяризація серед підприємців та залучення громадськості до фінансування соціальних проєктів.

Джерело: складено автором

Також, до ключових проблем також можна віднести відсутність належного висвітлення теми соціального підприємництва у засобах масової інформації. Багато людей не знають, що таке соціальний бізнес, які його переваги та як він може позитивно впливати на суспільство. В результаті соціальні підприємства часто стикаються з труднощами у формуванні попиту на свою продукцію та залученні нових партнерів. [1]

Для розв'язання цієї проблеми необхідно впроваджувати комплексні інформаційні кампанії на національному рівні. Використання соціальних мереж, телебачення, друкованих та онлайн-видань сприятиме популяризації соціального підприємництва та підвищенню довіри громадян до цього сектора. Важливим кроком також є проведення освітніх заходів – бізнес-форумів, конференцій, тренінгів та тематичних виставок, які допоможуть зацікавленим особам дізнатися більше про можливості соціального підприємництва та його перспективи.

Окрім цього, доцільним є впровадження системи маркування продукції соціальних підприємств. Це дозволить споживачам легко ідентифікувати товари та послуги, що мають соціальну цінність, і сприятиме формуванню попиту на них. Подібні ініціативи успішно працюють у країнах Європейського Союзу, де соціальні підприємства отримують додаткові конкурентні переваги завдяки відповідному маркуванню.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Соціальне підприємництво відіграє важливу роль у вирішенні актуальних соціально-економічних проблем. В Україні цей сектор перебуває на етапі активного становлення, однак його розвиток стримується низкою факторів, серед яких відсутність чіткої законодавчої бази, обмежений доступ до фінансування, низький рівень обізнаності суспільства та недостатня державна підтримка.

Для усунення цих бар'єрів необхідно впроваджувати комплексні заходи, що включають розробку нормативно-правових актів, спрямованих на офіційне визнання соціального підприємництва та його підтримку, створення фінансових механізмів, таких як гранти, пільгове кредитування та соціальні інвестиційні фонди. Важливим напрямом є підвищення рівня обізнаності населення через інформаційні кампанії, освітні програми та розвиток онлайн-платформ для підтримки соціальних підприємців.

Отже, для забезпечення сталого розвитку соціального підприємництва в Україні необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює правові, фінансові та інформаційні аспекти. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню цього сектора, його інтеграції в економічну систему країни та підвищенню його внеску у вирішення соціальних проблем і поліпшення добробуту суспільства.

Література

1. Ачкасова О. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. №37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1217/1172>
2. Богацька Н.М. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. Економіка та суспільство. 2023. №53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2614/2532>

3. Гаранчевська І. А. Кривов'язюк І.В. Стратегічні напрями розвитку соціального підприємництва в Україні. Проблеми системного підходу в економіці. 2018. № 2. С. 41-47
4. Краудфандингова платформа "Спільнокошт" (Bigggidea). URL: <https://bigggidea.com/>
5. Савченко Т.В, Ніколюк О.В., Басюркіна Н.Й. Стратегічне управління у сфері соціального підприємництва. Економіка та суспільство. 2024. №68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5032/4978>
6. Гурочкіна В.В. Механізми розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2020. 336 с.
7. Гурочкіна В.В., Махортов Ю.О. Стратегічні напрями інклюзивного розвитку України. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2018. № 17. С. 35-44. URL : https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_035.pdf
8. Гурочкіна В.В., Калач Г.М. Економічна безпека соціального капіталу країни. Вісник Хмельницького національного університету. № 2, Том 2. 2022. С. 340-344. Doi [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-53](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-53) http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/09/vknu-es-2022-n2t2304_53.pdf
9. Гурочкіна В., Браунагель А. Соціальні підприємства в умовах війни vs ринок праці та демографічна ситуація України. Сталий розвиток економіки, 2024. (3(50), 271-282. URL <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-41>
10. Ружинська Н. О. Методичні аспекти аналізу виконання державного бюджету України. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України, 2018. (1), 194-206.

References

1. Achkasova O. (2022) Rozvytok sotsialnoho pidpryyemnytstva v Ukraini v umovakh voyennoho stanu [Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no 37. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1217/117>
2. Bohatska N. M. (2023) Perspektyvy rozvytku sotsialnoho pidpryyemnytstva v Ukraini [Prospects for the development of social entrepreneurship in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no 53. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2614/2532>
3. Haranchevska I. A., Kryvovyzuk I. V. (2018) Stratehichni napryamy rozvytku sotsialnoho pidpryyemnytstva v Ukraini [Strategic directions for the development of social entrepreneurship in Ukraine]. *Problemy systemnoho pidkhdou v ekonomitsi*, no 2, pp 41-47.
4. Kraudfandynhova platforma "Spilnokosht" (Bigggidea) [Crowdfunding platform "Spynkokosht" (Bigggidea)]. Available at: <https://bigggidea.com/>
5. Savchenko T. V., Nikoluk O. V., Basyurkina N. Y. (2024) Stratehichne upravlinnya u sferi sotsialnoho pidpryyemnytstva [Strategic management in the field of social entrepreneurship]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no 68. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5032/4978>
6. Hurochkina V.V. Mekhanizmy rozvytku promyslovykh pidpryyemstv v emerdzhentnii ekonomitsi [Mechanisms of development of industrial enterprises in the emerging economy]: monohrafiia. Khmelnytskyi : KhNU, 2020. 336 s.
7. Hurochkina V.V., Makhortov Yu.O. [Strategic directions of inclusive development of Ukraine] Stratehichni napryamy inkluzyvnoho rozvytku Ukrainy. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*. 2018. № 17. S. 35-44. URL : https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_035.pdf
8. Hurochkina V.V., Kalach H.M. [Economic security of the country's social capital] *Ekonomichna bezpeka sotsialnoho kapitalu krainy*. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 2, Tom 2. 2022. S. 340-344. Doi [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-53](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-53) http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/09/vknu-es-2022-n2t2304_53.pdf
9. Hurochkina V., Braunahel A. [Social enterprises in wartime vs. labor market and demographic situation of Ukraine] *Sotsialni pidpryyemstva v umovakh viiny vs rynek pratsi ta demohrafichna sytuatsiia Ukrainy*. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 2024. (3(50), 271-282. URL <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-41>
10. Ruzhynska N. O. [Methodological aspects of the analysis of the implementation of the state budget of Ukraine] *Metodychni aspekty analizu vykonannya derzhavnoho biudzhetu Ukrainy*. *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, 2018. (1), 194-206.